

Літературна подія

ОБГОВОРЕННЯ 9-ГО ТОМУ “ІСТОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ”

В Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка під головуванням члена-кореспондента НАН України Віталія Дончика відбулося засідання редколегії “Історії української літератури” у 12-ти томах, на якому обговорювався 9-й том “Історії...” (редактор – доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту літератури Н. Шумило). Автори цього тому, що охоплює період кінця XIX – поч. XX ст., відомі науковці Н. Шумило (розділи “Літературний процес: тенденції розвитку”, “Проза”), Т.Мейзерська (історіографічний), М. Бондар (“Культурно-історичні умови розвитку”), М. Ільницький (“Проза М. Яцкова”, “Б. Лепкий”, “В. Пачовський”, “П. Карманський”, “С. Чарнецький”), Я.Поліщук (“М. Коцюбинський”), С. Кирилюк (“О. Кобилянська. Розвиток української прози на Буковині”), Р. Піхманець (“Покутська трійця”), В. Панченко (“Творчість В.Винниченка”), О. Камінчук (“Поезія”), А. Матусяк (“Молода Муза”), Л.Голомб (“М. Вороний, О. Олесь, Г. Чупринка, М.Філянський”), Т. Свєрбілова, Н. Малютина (“Драматургія”), О. Бартко (“Літературознавство”), М. Москаленко, О. Тетєрина (“Перекладацтво”). В обговоренні тому взяли участь члени редколегії, рецензенти Е. Соловей та О. Турган, надійшли відгуки від М. Ільницького, Т. Мейзерської, Я. Поліщука, Т. Свєрбілової, Р. Піхманця, Є. Кравченка, О. Камінчука, О. Бартко, С. Кирилюка, А. Матющенка (порядком взаєморецензування) та Г. Сиваченка.

Представляючи том членам редколегії, *Н. Шумило* окреслила концепцію та основні підходи викладу матеріалу, зазначивши, що досліджуваний період належить до найяскравіших і водночас найскладніших сторінок в історії вітчизняного письменства; у цей період складається новий тип художнього мислення, зумовлений кризою позитивістського світогляду; спостерігається модифікація художніх здобутків попередніх епох; формується новітня модель літературного розвитку, що зумовить, зокрема, оновлення реалізму та процес становлення національного варіанта раннього модернізму. На основі розуміння неоромантизму як великого гетерогенного стилю доби простежуються семантичні та жанрово-стильові тенденції розвитку, акцентується увага на проблемі стильового синкретизму. Значний обсяг тому, що налічує понад 80 авторських аркушів, ставить науковців перед необхідністю шукати шляхи конденсації матеріалу та його скорочення або порушувати питання про видання тому у 2-х книгах.

Перед тим, як проаналізувати кожен розділ, голова редколегії *В. Дончик* зупинився на особливостях структури 9-го тому та його відповідності загальній концепції “Історії...”. В історіографічному розділі, що відкриває 9-й том, як і всі інші томи, хронологічно простежуємо, як відбувалося вивчення, дослідження цього періоду в історико-літературних працях – від початку XX ст. і до сьогодення, увиразнюючи етапи пошуків чи стихання цього дискурсу. Інший предмет і, відповідно, інший підхід застосовано до аналітичного відтворення й інтерпретації в розділі “Літературний процес”. Питання модернізму – неоромантизму, точніше модернізації художньої свідомості, літератури, не має домінувати, виноситися попереду окреслення загальної картини літературного процесу, а поставати як наслідок логічних вислідів. До речі, чимало з цього приводу сказано і в розділі “Літературознавство”, авторка якого сумлінно поставилася до свого завдання.

Розглядаючи інші розділи (Н. Шумило, Я. Поліщука, Р. Піхманця, С. Кирилюка та ін.), високо поцінуючи їх і весь том у цілому, *В. Дончик* наголосив на тому, що розлогі теоретичні екскурси й дискурси “Історії...” переобтяжують і шкодять її цілісності, і звернув увагу на ключове слово в теперішньому написанні “Історії...” – фундаментальної історіографічної праці: *перепрочитання* (не руйнування канону, слово руйнування не для нас).

О. Турган позитивно оцінила том, зазначивши, що тут подана цілісна картина новітнього етапу розвитку літератури в Україні, репрезентована найяскравішими художніми явищами та іменами. Докладніше зупинившись на аналізі розділу “Проза”, у якому, крім творчості першорядних письменників, розглядається доробок І. Липи, Н. Кибальчич, А. Тесленка, В. Леонтовича, М. Грушевського, М. Левицького, Грицька Григоренка, Л. Яновської, А. Кримського, Г. Хоткевича та ін., висловила й низку побажань. Зазначивши, що модерністським тенденціям підвладна не лише “література про місто”, а й “література про село”, О. Турган зауважила, що авторці розділу Н. Шумило

слід віднайти додатковий мотиваційний принцип, за яким групувалися б “міні-портрети”. Тим паче, що в їх межах так чи так простежується еволюція розвитку творчої індивідуальності прозаїка. Ґрунтовні й новаторські, на думку О. Турган, розділи “Покутська трійця” та “М. Коцюбинський”, і все ж їх необхідно скоротити (у першому випадку, очевидно, за рахунок розлогих теоретичних міркувань, у другому – за докладного аналізу психології творчості). Цікава й важлива вступна частина до розділу “Покутська трійця”, у якій творчість письменників подається особібно, з лише їм притаманною мотивацією творчості, індивідуальною життєвою долею і шляхом розвитку. М. Ільницький у своєму відгуку на цей розділ відзначив високий професійний рівень написання, цікаві спостереження навколо світоглядно-естетичних домінант кожного з письменників. М. Бондар зауважив, що виклад у цьому розділі варто стилістично наблизити до “Історії...”, розширивши й конкретизувавши біографічну частину портретів.

Погоджуючись із думкою рецензентки про ґрунтовність розділу, присвяченого М. Коцюбинському, Л. Скупейко застеріг водночас від можливого схематизму при заміні системи “критичний реалізм – реалізм” на нову – “натуралізм – імпресіонізм – символізм”. На його думку, тактовнішого розгляду потребує й питання “поборення М. Коцюбинським народництва в собі” та недостатньо аргументованого тут “підтягування” його до модернізму.

Е. Соловей, аналізуючи широкоформатний розділ “Поезія”, зацентувала на фаховому рівні осмислення матеріалу, особливо вдалих характеристиках неоромантизму, символізму, неокласицизму, які в “Історії...” мають розкриватися лише через аналіз індивідуальних творчих світів. Попри свою ґрунтовність, текст потребує редакторського доопрацювання: зокрема, безпосередні оцінні висловлювання, вони мають впливати із самого розгляду з урахуванням мистецької “проривної” місії, яку здійснювала поезія цього періоду в українській літературі.

Щодо підрозділу “Молода Муза” польської авторки А. Матусяк Е. Соловей зазначила обґрунтованість і доречність європейського контексту “молодомузіців”, цікаві спостереження компаративного характеру (поезія і музика, поезія і танець) над мовною практикою українських поетів модерністського угруповання, їхніми специфічними мовними кодами тощо.

Характеризуючи розділ “Літературний процес: тенденції розвитку”, О. Турган оцінює в цілому як успішну спробу комплексно, у культурологічному та естетичному планах простежити національну специфіку оновлювальних літературних процесів, подати стислий огляд участі періодики, альманахів, збірників у процесі, функціонування перекладів, аналіз полемік з вироблення національної концепції літературного розвитку. Члени редколегії погодилися з позитивною оцінкою рецензентки, висловивши деякі міркування про його структуру та виклад матеріалу. Р. Мовчан порекомендувала послідовніше дотримуватися акценту передусім на літературно-історичних фактах і художніх явищах, аби їх не заступав дискурс самоусвідомлення літературного процесу та самовизначення митців, котрі намагалися віднайти шляхи модернізування тогочасної української літератури. Л. Скупейко, погоджуючись із В. Дончиком, котрий, аналізуючи літературний процес, визначаючи його провідні й непродвідні тенденції, зауважив: маємо починати з художніх явищ, через які й заявляють себе тенденції модернізму, неоромантизму тощо. Зокрема, у розгляді складних літературних новозмін варто розмежовувати такі поняття, як “ранній модернізм”, “модернізм” і “модернізація”. Засадничим поняттям для нас має бути не модернізм і не модерн, а модернізація, тобто ті зміни, які відбувалися на зламі століть. У поняття модернізації входять і неоромантизм, й імпресіонізм, і неореалізм та ін. – це стильові течії, які засвідчували модернізацію літературного процесу. Інша річ – і це є особливістю української літератури – що ці стильові течії інколи репрезентовані тільки в одного автора й не витворилися в літературну школу чи бодай тенденцію.

У професійно написаному розділі “Драматургія”, як уважає Я. Поліщук, знайшли відображення основні тенденції українського театрального руху; кожній помітній п’єсі дається зважена оцінка, наявна спроба кваліфікувати її поетикальні ознаки та належність до певного типу творчості; значна увага приділена драматургічно-театральному модерну. Що ж до терміну “мавританський стиль”, якщо він і правомірний, то потребує докладного пояснення.

Л. Мороз, схвально оцінюючи цікавий і ґрунтовний розділ “В. Винниченко”, висловила побажання, щоби компаративні порівняння В. Винниченка з Ф. Достоєвським, Ф. Ніцше, Г. Ібсенем були подані у стилі, відповідному “Історії...”.

М. Ільницький, рецензуючи розділ “Літературознавство”, наголосив на кваліфікованому осмисленні величезного, багато в чому проаналізованого вперше матеріалу. Утім обсяг 347 сторінок, на думку вченого, однозначно потребує скорочення. Бажано поглибити висвітлення полеміки 1890-х років між І. Франком і Лесею Українкою, а розглядаючи доробок С. Балея, який чи не вперше в Україні застосував ідеї фрейдистського психоаналізу, варто безпосередньо звернутися до його праць. У позитивному відгуку на розділ “Перекладацтво” Г. Сиваченко наголосила на доцільності обґрунтування (на підставі літературно-критичної думки кінця XIX – поч. XX ст.) важливості перекладу для розвитку українського літературного процесу, а також констатувала скрупульозність підбору матеріалу, який засвідчив стан перекладацтва в Україні на різних етапах і в різних регіонах. Водночас,

на думку рецензентки, бажано залишити в тексті згадки про переклади творів лише першорядних авторів світової літератури. Хоча це не стосується тієї частини розділу, в якому йдеться про перекладацтво Західної України, майже не відоме вітчизняному читачеві.

Підсумовуючи обговорення, голова редколегії В. Дончик подякував рецензентам Е. Соловей та О. Турган, усім, хто взяв участь в обговоренні, і попросив рецензентів надалі відводити "позитивам" не більше одного абзацу, головне для авторів "Історії літератури" – зауваження, побажання, поради, підказки і критика.

Надія Бойко

Отримано 1 лютого 2012 р.

м. Київ

ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ НІЛИ ЗБОРОВСЬКОЇ

29 листопада 2011 р. в Національному музеї літератури України відбувся вечір пам'яті Ніли Зборовської – неймовірно талановитого, неординарного науковця й письменниці та не менш яскравої особистості – щирої, щедрої, світлої людини, яка так непоправно рано і трагічно пішла із життя. Розпочався вечір із демонстрації фрагмента інтерв'ю Ніли Зборовської про творчість Ю. Андріяшика, яке люб'язно надала письменниця Теодозія Зарівна. Напевне, саме завдяки цьому інтерв'ю та емоційній налаштованості всіх присутніх витворилася специфічна атмосфера, позначена відчуттям особистої причетності (кожного по-своєму) до долі непересічної людини, яка вже відійшла за межу. Складалося враження, що всім було що й хотілося сказати про Нілу Зборовську щось дуже власне, однак формат музейного вечора, на жаль, не міг задовольнити потреб усіх охочих.

У шляхетній музейній залі бібліотеки Колегії Павла Галагана зібралися вчені, викладачі вузів, письменники, журналісти й читачі, щоб пошанувати колегу, подругу, улюблену авторку, чії наукові й художні тексти належали до найрезонансніших у національному просторі останнього десятиріччя. Бо й справді, як зазначив у своєму виступі директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік *Микола Жулинський*, Ніла – щедро обдарована яскрава особистість і модерний сміливий дослідник – належала до тих, хто насамперед почав визначати нове обличчя академічного Інституту літератури. Її дослідження завжди були дуже оригінальними, цікавими й дискусійними, однак авторка вміла переконливо відстоювати свої наукові позиції – і тоді, коли займалася феміністичними студіями, котрий, утім, виявилися для неї, сказати б, затісними, і на тому етапі, коли за методологічну основу своїх праць обрала класичний психоаналіз З. Фрейда. Завдяки новаторству наукових підходів, блискучому мікроаналізу художніх текстів і напроцуд "легкому перу" дослідницькі праці Ніли Зборовської – "Танцююча зірка Тодося Осьмачки" (1966), "Моя Леся Українка" (2001), "Психоаналіз і літературознавство" (2005), "Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури" (2006) стали яскравим здобутком вітчизняної гуманітаристики. Окрім того, М. Жулинський також звернув увагу на її неординарну белетристику, яка, на жаль, досі залишається належно не прочитаною.

М. Жулинський оприлюднив перелік заходів, якими планується вшанувати світлу пам'ять Ніли Зборовської. Так, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, де Ніла була членом Спеціалізованої ради, виступив з ініціативою до 27 вересня 2012 р. (її п'ятдесятирічного ювілею) створити в Черкаському обласному й Лисянському районному краєзнавчих музеях, а також у Мар'янівській середній школі, у якій вона навчалася, фрагменти експозицій, присвячених її життю і творчості. На стіні хати в її рідному селі Рубаний Міст, де Ніла народилася, померла й була похована, буде встановлена пам'ятна дошка, а на її могилі – пам'ятник. М. Жулинський закликав колег, друзів і знайомих Н. Зборовської передавати до музеїв матеріали, пов'язані з її життям, науковою працею і творчістю. Інститут літератури зобов'язується зібрати та опублікувати спадщину дослідниці, а також запровадити періодичний науковий семінар її імені.

Письменник *Володимир Данilenко* особливо відзначив зусилля Н. Зборовської щодо написання "аристократичного" проекту історії української літератури, до якого вона залучала коло цікавих і авторитетних учених, котрий, утім, нікому не нав'язуючи, представляла лише як один із варіантів її прочитання. Він також підтримав ініціативи з ушанування пам'яті цієї неординарної дослідниці й повідомив про власний намір клопотатися перед Спілкою письменників України про заснування нової літературної премії імені Ніли Зборовської за кращу літературознавчу працю року.

Професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка *Михайло Наенко*, говорячи про великий талант і потужну творчу реалізацію Н. Зборовської, яка опиралася на найсучасніші світові наукові досягнення, слушно зауважив, що, хоч би яку наукову методологію використовувала дослідниця, вона насамперед намагалася "докопатися" до джерел національної духовності. Саме національно